

their confidence, increasing their powerlessness feelings, unbelieving in their ability to change something, their lack of self-realization, loss of their interest in life, lack of life's satisfaction, their focusing on a narrow social space, their desire to change one's lives, but their reluctance to make this effort really, their negative attitude to the changes that are happening to them.

Keywords: psychological wellbeing, positive relations, autonomy, management of environment, personal growth, purpose in life, self-acceptance.

Відомості про автора:

Коваленко Олена Григорівна – доктор психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава, України, olenagk@ukr.net

Information about the author:

Kovalenko Olena Hryhorivna – doctor of psychology, associate professor, associate professor of department of psychology, Poltava V. G. Korolenko national pedagogical university, Poltava, Ukraine, olenagk@ukr.net

Статтю подано до друку 01.06.2017.

УДК 37.015.31:17.022.1-053.4

© Л. В. Лохвицька, 2017

Л. В. Лохвицька (м. Переяслав-Хмельницький)

МЕТОДИЧНИЙ АРСЕНАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ МОРАЛЬНОЇ ВИХОВАНOSTІ У ДОШКІЛЬНИКІВ: ДОРБОК ЗАРУБІЖНИХ ПСИХОЛОГІВ СУЧАСНОСТІ

Лохвицька Л. В. Методичний арсенал дослідження моральної вихованості у дошкільників: доробок зарубіжних психологів сучасності. У статті представлено огляд аналізу напрацювань представників зарубіжної психологічної науки в контексті вивчення у дітей дошкільного віку рівня моральної вихованості. Американськими дослідниками Єльського університету (США) Полом Блумом, Карен Уїнн, а також Дж. Кілі Хемлін із університету Британської Колумбії (Канада) запропоновано банк методик для проведення роботи з немовлятами: використання тривимірного дисплею та лялькових вистав, учасниками яких є такі персонажі як помічник і хіндер. Такими експериментами доведено, що вже в немовлячому віці (від 3-х міс.) малюки здатні розрізняти добрі і погані вчинки. Такі новаторські висновки докорінно відрізняються від поглядів щодо морального розвитку особистості, що закладені Піаже-Кольбергівською школою. Ці автори відстоюють думку про необхідність розвитку нового наукового напрямку – моральної психології і проведення нейробіологічних і еволюційних психологічних досліджень для з'ясування природи моральності індивіда. Вивчення складників особистісного зростання в процесі морального виховання знаходилося і в полі зору американської дослідниці Пітсбургського університету Шарон А. Нельсон. Розроблена нею методика «Моральні наміри» спрямована на визначення рівня прояву моральної мотивації дошкільниками 4-річного віку і старшими. На думку автора та прихильників такого підходу, це дає можливість прогнозувати нормативність моральної поведінки дитини та визначити навмисно чи випадково здійснювалися відповідні дії. Наукові погляди Амріши Вайш та її колег із університету Вірджинії (США) базуються на тому, що для дошкільників 4-5 років доцільно створювати такі ігрові ситуації, в яких вони мають визначити позицію морального агента. Проведене ними дослідження фокусується на доведенні онтогенетичного виникнення

моральних емоцій, що включає такі як співчуття і почуття провини. Така методика допомагає визначити розуміння дітьми змісту моральних ситуацій, оскільки вони є лакмусовим папірцем для з'ясування рівня їх моральної вихованості. Отже, такий методичний арсенал є доречним для апробації і застосування на царині розвитку української педагогічної психології сьогодення.

Ключові слова: особистість, моральний розвиток, моральне виховання, діти дошкільного віку, методики дослідження моральної вихованості, американські психологи сучасності, моральні емоції, моральні судження, моральна поведінка, моральні ситуації.

Постановка проблеми. Докорінні зміни, що сьогодні відбуваються в українському суспільстві, на порядок денний поставили питання формування нової особистості, здатної свідомо та самостійно визначити спосіб свого життя, нести відповідальність за результати дій і власних учинків. Відбувається переорієнтація, як науковців, які окреслюють теоретичні підвалини, так практиків, покликаних зреалізувати соціальне замовлення, у зміні пріоритетів – у полі зору особистість і потреби її розвитку й саморозвитку. Одним із складників особистісного становлення є моральне зростання, що забезпечує прийняття у внутрішній план як обов'язкових орієнтирів моральних норм та правил поведінки у соціумі. Проте нині спостерігається ситуація нехтування загальних моральних вимог, що своїм наслідком у майбутньому спричинить значні психологічні проблеми та порушення як у розвитку кожної окремої особистості, так і деградацію суспільства в цілому. Звідси, питання морального розвитку і підвищення рівня моральної вихованості зростаючої особистості, починаючи з дошкільного віку є актуальним, а звернення до здобутків зарубіжних колег у царині піднятої проблеми в час здійснення реформ у нашій державі набуває особливої значущості.

Аналіз наукових досліджень. У процесі аналізу наукових праць зарубіжних учених (переважно американської наукової школи) було з'ясовано, що напрям моральної психології є нині на гребені вивчення і різноаспектного дослідження. У ракурсі наукового пошуку К. Гвоздич (K. Gvozdic), С. Мутьє (S. Moutier), Е. Дюпу (E. Dupoux), М. Буон (M. Buon); А. Вайш (A. Vaish), Е. Херрманн (E. Herrmann), С. Маркман (E. Herrmann), М. Томаселло (M. Tomasello) та інших знаходяться питання «вимірювання» у дітей дошкільного віку рівня сформованості моральних суджень, моральних емоцій та проявів моральної поведінки [2; 7]. Представлені ними на огляд методичні позиції щодо визначення рівня морального розвитку (моральності) особистості дитини включають в єдності всі компоненти: емоційно-ціннісний, інтелектуальний і діяльнісний (поведінковий). Значний інтерес викликали питання: які саме інструменти для дослідження моральних показників у дітей використовують у сучасній зарубіжній психології та їх результативність. Зважаючи на те, що нині бракує діагностичних методик для визначення моральної вихованості дошкільників, банк даних варто наповнити опрацювавши доробок зарубіжних психологів, що є стане «ноу-хау» для української психологічної науки.

Метою статті є репрезентація напрацювань представників зарубіжної психологічної науки в контексті вивчення у дітей дошкільного віку рівня моральної вихованості з подальшою модифікацією методик, їх апробацією та застосуванням.

Виклад основного матеріалу та результати дослідження. У ракурсі нашого наукового пошуку було здійснення аналізу низки експериментів, проведених сучасними американськими психологами-«моралістами», з дітьми дошкільного віку. Отримані наукові результати експериментальної роботи психологів Єльського університету (США) Пола Блума (Paul Bloom), Карен Уїнн (Karen Wynn), а також Дж. Кілі Хемлін (J. Kiley Hamlin) із університету Британської Колумбії (Канада), переконливо доводять, що в немовлячому віці діти здатні розрізняти добрі і погані вчинки [1; 3-4]. Сутність експерименту полягала в наступному: для перегляду дітям раннього віку (від 3 міс. і старшим) влаштовували досить складні за моральним змістовим

наповненням лялькові вистави для того, щоб з'ясувати, за якими ознаками вони розрізняють хороших персонажів від поганих (оцінити поведінку стосовно до інших) і наскільки стійкими є їхні переваги. Учасниками таких сценок зазвичай було три ігрових персонажа, серед яких один виконував певну дію, другий – мав роль помічника (helped), а третій – кривдника (hinderer). Так в одному зі своїх перших експериментів вони використовували тривимірний дисплей, розігруючи ситуації, в яких реальні геометричні фігури використовувалися як ляльки-маріонетки для виконання різних маніпуляційних дій: один персонаж допомагає, а інший заважає герою п'єси. Наприклад, жовтий трикутник допоможе колу піднятися; синій квадрат буде штовхати його вниз (варіації з фігурами можуть бути різноманітними). Після такої вистави експериментатори поклали на тацю і принесли дітям геометричні фігури (трикутник-помічник чи квадрат-хіндер), попросивши дітей вибрати іграшку для себе. Учені виявили, що малюки в переважній більшості вважали кращою фігуру помічника [1; 3-4]. Таким чином, проведені новаторські дослідження Карен Уїнн, Пола Блума, Дж. Кілі Хемлін та їх колег із Центру (лабораторії) когнітивних досліджень немовлят при Єльському університеті дають підстави стверджувати, що маленькі діти, навіть немовлята в 3-х місячному віці, мають моральні почуття і здатні в створених ігрових ситуаціях визначити морально схвалювані та негативні дії персонажів, надаючи моральні переваги тим, хто поведився по-доброму стосовно до інших.

Головна теза П. Блума, який є прихильником еволюційної психології, полягає в тому, що наші основні моральні здібності в певному сенсі є вродженими. На його думку, люди мають «моральні почуття» основи яких розвиваються природним чином, але задля цього необхідно створити нормальне середовище, яке б стимулювало їх «плекання». Розкриваючи особливості морального розвитку зростаючої особистості, він зауважує, що «в значній мірі вона має вроджену здатність приймати певні типи суджень – розрізняти добро і зло, милосердя і жорстокість» [1, с. 32]. Позиції цих учених дещо різняться з традиційними поглядами на моральний розвиток особистості, що закладені Піаже-Кольбергівською школою (генетичний підхід).

Дослідники, продовжуючи експериментальну роботу, запропонували чотири варіації сценарію (для 100 дітей), використовуючи лялькові вистави (маріонетки тварин). Після їх перегляду, в яких маріонетки діють негативно або позитивно стосовно до інших персонажів, немовлятам показували іграшки, щоб вони обрали ті, які з них «хороші» або «погані» ляльки. Коли малюкам запропонували вибрати своїх улюблених персонажів, то діти вважали кращими тих ляльок, які погано поводитися з поганими персонажами у представленій сцені, в порівнянні з тими, хто ставився до них по-доброму.

Варіант А. Дія 1. Іграшкове тигреня намагається відкрити прозору коробку, в якій лежить брязкальце. Іграшка-собачка в жовтій футболці допомагає йому, притримує кришку, їх спільні дії призводять до перемоги. Дія 2. У наступному акті вистави тигреня знову намагається дістати брязкальце, але собачка в блакитній футболці заважає йому, стрибає на кришку і не дає змоги досягти мети. На все це дивиться немовля.

Потім приходять експериментатор, який ніби не знає, яка іграшкова собачка була доброю, а яка – поведилася негідно, і простягає дитині обидві іграшки. Дослідники з'ясували, що вже п'ятимісячні немовлята майже в 75% випадків простягають руки до тієї іграшкової собачки, яка допомагала тигреняті і була хорошою (помічник). Більше того, навіть тримісячні діти, які ще не цілком впевнено здійснюють рухи руками, довго затримують погляд на хорошій собачці і мало дивляться на погану (кривдника) [3, с. 558].

Варіант Б. Дія 1. Собачка в жовтій футболці відправляється грати в м'яч з двома зайчиками. Зайчик у червоній футболці дає собачці м'ячика. Зайчик у зеленій футболці забирає м'ячик й утікає. Дітям пропонували обрати одного із зайчиків. Результати показали, що

п'ятимісячні немовлята завжди (приблизно у 80% випадків) вибирали хорошого зайчика – того, який давав собачці в жовтій футболці м'ячик.

Дія 2. Собачка в блакитній футболці грає в м'яч з тими ж самими зайчиками. І діти, починаючи з восьми місяців, запам'ятавши, яка з собачок була у попередній сценці, діяли в інакший спосіб. Якщо це була хороша собачка (у жовтій футболці) – та, яка допомагала тигреняті, – то так, вони вибирали зайчика, що дав собаці м'ячика. Але якщо це була погана собачка (у блакитній футболці), що заважала тигреняті, то картина різко змінювалася. Діти вважали, що таку собачку, навпаки, треба покарати. І в 75% випадків вони обирали зайчика, який відібрав м'ячика у поганої собачки [3, с. 559].

Варіант В. У третьому експерименті дітям спочатку давали право обрати, яка їжа їм подобається (наприклад, крекери або вівсяні кільця). Припустимо, що дитина обрала крекери. Тепер їй показують двох зайчиків, які теж намагаються їсти їжу з двох тарілок. Один зайчик, скуштувавши крекери, каже: «Ммм, смакота!», а про вівсяні кільця несхвально відгукується. Другий зайчик – навпаки. Після цього зайчик грає в м'ячика з двома собачками. Одна із собачок дає йому м'яч, а друга – відбирає м'яча й утікає. Після цього дитині потрібно вибрати, яка собачка їй подобається. Якщо у виставі брав участь зайчик, який любить таку ж їжу як і малюк (у нашому випадку крекери), – то хорошою виявлялася собачка, яка йому допомагає. Але якщо зайчик любив не те, що дитина (наприклад, вівсяні кільця), то доброю виявлялася та собачка, яка відбрала у нього м'яч. При цьому дев'ятимісячні діти робили такий вибір у 75% випадків, а діти, яким було 14 міс., робили такий вибір у 100% випадків. Автори пояснюють ці результати так: «Якщо зайчик любить те ж саме, що й дитина, то це хороший зайчик, і його друзі, то є наші друзі. Проте якщо зайчик не любить те, що любимо ми, то це поганий зайчик, і діти починають схвалювати його ворогів. Дітей такого вибору ніхто не вчив, це і є частина людської природи» [3, с. 559].

Звідси робимо висновок: автори (П. Блум, К. Уїнн, Дж. К. Хемлін) доводять, що «наша людська природа не повертає ні до того, щоб бути хорошими, ні до того, щоб бути поганими. У кожного є вроджена схильність до співпереживання, особливо коли мова йде про знайомих; є вроджені уявлення про справедливість. Відповідно кожна особистість має схильність як схвалювати тих, хто робить добро, так і схильність схвалювати тих, хто чинить зло по відношенню до поганих, а також схильність вважати поганими тих, хто любить не те ж саме, що і ми. Тому будь-які моральні приписи можна трактувати в дуже широких межах: можна схвалювати ту собачку, яка допомагає тигреняті дістати іграшку, а можна схвалювати й іншу собачку, яка забирає м'яч у поганого зайчика. Коріння моралі закладені в нас еволюцією настільки ґрунтовно, що навіть немовлята демонструють розуміння правил поведінки» [4, с. 7]. Домінуючим компонентом у становленні ранніх форм моральної самосвідомості дітей є емоції, які П. Блум називає «важливими будівельними блоками моральної думки і дії» [1, с. 100]. Він стверджує, що для здійснення морального вибору «нам потрібен настрої плюс причини» [там само]. Він відстоює думку про те, що новонароджена дитина вже володіє природним і універсальним моральним почуттям.

Таким чином, незважаючи на позицію дослідників, що кожна людина наділена деякими моральними можливостями, які не є абсолютно об'єктивними, наша наукова позиція полягає в тому, що виникає необхідність у збалансованих і оптимістичних впливах на формування особистості дитини, здійснюючи процес її морального виховання [8, с. 236].

Розроблена дослідницею Пітсбургського університету (США) Шарон А. Нельсон (Sharon A. Nelson) методика «Моральні наміри» мала на меті визначення рівня прояву дошкільниками моральної мотивації, виявлення співчуття до інших дітей на основі здійснення моральних міркувань, відповідно до аналізу зображення і опису уявлюваної моральної ситуації [5].

Методика дає можливість прогнозувати нормативність моральної поведінки і розрахована на 4-річних дітей та старших. Сутність експерименту полягає в наступному: для дітей створюють чотири версії одного й того ж сюжету. У кожній версії хлопчик, діючи з хорошим або поганим мотивом, кидає м'яч своєму другові, і це призводить до хорошого або поганого результату. Балансування між мотивом і результатом:

1 – хороший мотив: хлопчик грався з м'ячем, але його друг не мав жодної іграшки, щоб грати. Хлопчик хотів кинути м'яч своєму другові для того, щоб вони могли грати в м'яча разом;

2 – поганий мотив – хлопчик грався з м'ячем і був у цей час злий на свого друга. Він хотів кинути м'яча на свого друга так, щоб вдарити його;

3 – хороший результат – хлопчик кинув м'яча своєму другові, який зловив його і почав грати з задоволенням;

4 – поганий результат – хлопчик кинув м'яча своєму другові, але він влучив у голову, м'яч вдарив його і змусив плакати (навмисно чи випадково).

Такі сюжети дітям давали у вигляді двох комплектів чорно-білих малюнків, щоб полегшити супровід інформації, представленої в кожній версії історії [5]. Далі дітям за допомогою рейтингової шкали – це зображені в ряд обличчя (структуровані смайлики), з яких три усміхнені (від «трохи добре» до «дуже добре»), одне нейтральне («просто так») і три засмучені (від «трохи погано» до «дуже погано») – пропонували висловити свої моральні міркування, визначити ступінь хорошого чи поганого, вказуючи на обличчя за рейтинговою шкалою (з семи пунктів), які ретранслявали характер хлопчика в історії. При цьому дітям ставили конкретні запитання, на кшталт: «Чому хлопчик кинув свій м'яч?»; «Що трапилось після того, як хлопчик кинув м'яч?». Методика передбачала проведення двох послідовних серій: 1-ша – спочатку був представлений мотив, тоді результат; 2-га – результат був представлений спочатку, а тоді мотив. Обробка даних засвідчила, що діти зробили більш позитивні судження, коли пари – і мотив, і результат були позитивними. Коли був негативний мотив або результат діти зробили негативні судження. Експериментом було доведено, що діти у віці від 3-х до 4-х років здатні робити моральні міркування щодо мотивів кінцевих результатів, хоча їхні моральні судження і різняться від тих, як це роблять старші діти [там само]. Проте Ш. А. Нельсон у своїх висновках певною мірою заперечила думки Ж. Піаже щодо когнітивного розвитку і погляди на моральні судження в молодших і більш старших дітей. Дослідження корисно в сенсі того, що діти вчаться розуміти відмінності в моральних намірах і висловлюють їх у своїх моральних судженнях, які можуть бути застосовані на практиці в реальному житті.

Група науковців з університету Вірджинії (США) на чолі з Амрішою Вайш (Amrisha Vaish) розробили діагностичну методику для дошкільників 4-5 років [6]. В основу цієї методики покладено створення ігрових ситуацій, в яких діти мають визначити позицію морального агента (agent moral norms). Дослідження показало, що 5-річні діти визнають і цінують людей, які відмовляють інших від порушення моральних норм. Зміст проведення: Вайш і її команда показали для 4-ох і 5-тирічних дітей два різних відео. У першому випадку, людина А вчинила негідно стосовно до людини В, наприклад, розбивши іграшку з людини В. Особа С – третя сторона (enforcer), дуже обурилася і насварила людину А за її шкідливу поведінку. Друге відео – показаний той же сценарій, але з однією важливою відмінністю: людина С була замінена людиною D (non-enforcers), яка не обурювалася через негідну поведінку людини А (поламану іграшку). Дітям поставили запитання про поведінку людини С і людини D – моральних агентів: «Хто зробив правильно?» Дошкільники також отримали квіти з тканини, щоб розподілити між людиною С і людиною D для того, щоб вивчити питання про винагороду дітьми того, хто активно захищає моральні норми чи того, хто поводить себе нейтрально. Результатом було надання дітьми 5-річного віку переваги морально «чуттєвішій» людині, яка активно реагувала на

моральні провини, здійснені щодо інших персонажів (співпереживала, відстоюючи норми морального поведіння). Молодші дошкільники не визначали різниці між людиною С і людиною D [там само]. Отже, 5-річні (але не 4-річні) діти оцінюють охоронців моральних норм більш позитивно, при цьому засуджують дії порушників (людини А). Дослідження було сфокусованим на визначенні природи виникнення моральних емоцій (співчуття, провини тощо) і доводить їх онтогенетичне виникнення. За допомогою розробленої А. Вайш методики «вимірюється» розуміння дітьми змісту моральних ситуацій, здатність співвідносити дії, зображені на картинці чи у ляльковій виставі з поняттями моральних норм та давати його узагальнене пояснення (емоційно-ціннісний та інтелектуальний компоненти моральної вихованості).

Висновки. Таким чином, питання формування морально досконалої особистості перебуває під прицілом глибокого вивчення зарубіжних учених. Розроблений представниками американської психологічної школи комплекс методик та діагностичного інструментарію, спрямований на дослідження моральної вихованості дітей-дошкільників, враховує специфічність вікового періоду, передбачає структурну цілісність всіх компонентів: емоційно-ціннісного, когнітивного та поведінкового, що відповідає концепції нашого дослідження. Застосування такого методичного арсеналу для визначення моральної вихованості дошкільників, з огляду на зазначену актуальність, буде доречним, а представлення методик у модифікованому вигляді та результатів їх апробації – це вектор подальших наукових розвідок.

Література

1. Bloom P. Just Babies: The Origins of Good and Evil / Paul Bloom. – The Crown Publishing Group, 2013. – 288 p.
2. Gvozdic K. Priming Children's Use of Intentions in Moral Judgement with Metacognitive Training [Electronic resource] / K. Gvozdic, S. Moutier, E. Dupoux, M. Buon // *Frontiers in Psychology*. – 2016. – № 7. – P. 190. – Access mode : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4797364/>
3. Hamlin J. K. Social evaluation by preverbal infants / J. Kiley Hamlin, Karen Wynn, Paul Bloom // *Nature*. – 2007. – № 450. – P. 557-560.
4. Hamlin J. K. Young infants prefer prosocial to antisocial others / J. Kiley Hamlin, Karen Wynn // *Cognitive Development*. – 2011. – № 26. – P. 30-39.
5. Nelson S. A. Factors Influencing Young Children's Use of Motives and Outcomes as Moral Criteria / Sharon A. Nelson // *Child Development*. – 1980. – 51. – P. 823-829.
6. Vaish A. Flexible concern: The development of multi-determined and context-dependent empathic responding / Amrisha Vaish // *Child Development Perspectives*. – 2016. – № 10. – P. 149-154.
7. Vaish A. Preschoolers value those who sanction non-cooperators / A. Vaish, E. Herrmann, C. Markmann, M. Tomasello // *Cognition*. – 2016. – № 153. – P. 43-51.
8. Лохвицька Л. В. Ранні форми прояву моральної самосвідомості у дітей: аналіз сучасних досліджень зарубіжних учених / Л. В. Лохвицька // *Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень : тези І Міжнар. наук.-практ. конф. (21 березня 2017 р., м. Переяслав-Хмельницький) / відп. ред. О. В. Дробот; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. – К. : Талком, 2017. – С. 233-236.

Транслітераційний переклад літературних джерел

1. Bloom P. Just Babies: The Origins of Good and Evil / Paul Bloom. – The Crown Publishing Group, 2013. – 288 p.

2. *Gvozdic K.* Priming Children's Use of Intentions in Moral Judgement with Metacognitive Training [Electronic resource] / K. Gvozdic, S. Moutier, E. Dupoux, M. Buon // *Frontiers in Psychology*. – 2016. – № 7. – P. 190. – Access mode : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4797364/>
3. *Hamlin J. K.* Social evaluation by preverbal infants / J. Kiley Hamlin, Karen Wynn, Paul Bloom // *Nature*. – 2007. – № 450. – P. 557-560.
4. *Hamlin J. K.* Young infants prefer prosocial to antisocial others / J. Kiley Hamlin, Karen Wynn // *Cognitive Development*. – 2011. – № 26. – P. 30-39.
5. *Nelson S. A.* Factors Influencing Young Children's Use of Motives and Outcomes as Moral Criteria / Sharon A. Nelson // *Child Development*. – 1980. – 51. – P. 823-829.
6. *Vaish A.* Flexible concern: The development of multi-determined and context-dependent empathic responding / Amrisha Vaish // *Child Development Perspectives*. – 2016. – № 10. – P. 149-154.
7. *Vaish A.* Preschoolers value those who sanction non-cooperators / A. Vaish, E. Herrmann, C. Markmann, M. Tomasello // *Cognition*. – 2016. – № 153. – P. 43-51.
8. *Lokhvitska L. V.* Ranni formy proiavu moralnoi samosvidomosti u ditei: analiz suchasnykh doslidzhen zarubizhnykh uchenykh / L. V. Lokhvitska // *Psykhologhiia svidomosti: teoriia i praktyka naukovykh doslidzhen : tezy I Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (21 bereznia 2017 r., m. Pereiaslav-Khmelnyskyi) / vidp. red. O. V. Drobot; DVNZ «Pereiaslav-Khmelnyskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody»*. – K. : Talkom, 2017. – S. 233-236.

Лохвицкая Л. В. Методический арсенал исследования нравственной воспитанности у дошкольников: наработки зарубежных психологов современности. В статье представлен обзор анализа наработок представителей зарубежной психологической науки в контексте изучения у детей дошкольного возраста уровня нравственной воспитанности. Американскими исследователями Йельского университета (США) Полом Блумом, Карен Уинн, а также Дж. Кили Хэмлин с университета Британской Колумбии (Канада) предложено банк методик для проведения работы с младенцами: использование трехмерного дисплея и кукольных спектаклей, участниками которых являются такие персонажи как помощник и хиндер. Этими экспериментами доказано, что уже в младенческом возрасте (от 3-х мес.) дети способны различать хорошие и плохие поступки. Такие новаторские выводы в корне отличаются от взглядов, которые заложены Пиаже-Кольбергской школой относительно нравственного развития личности. Авторы отстаивают мнение о необходимости развития нового научного направления – моральной психологии и проведения нейробиологических и эволюционных психологических исследований для выяснения природы нравственности индивида. Изучение составляющих личностного роста в процессе нравственного воспитания находилось и в поле зрения американской исследовательницы Питтсбургского университета Шарон А. Нельсон. Методика «Нравственные намерения», разработанная ученою, направлена на определение уровня проявления моральной мотивации дошкольниками с 4-летнего возраста и старше. По мнению автора и сторонников такого подхода, это дает возможность прогнозировать нормативность нравственного поведения ребенка и определить намеренно или случайно осуществлялись им соответствующие действия.

Научные взгляды Амриши Вайш и ее коллег из университета Вирджинии (США) базируются на том, что для дошкольников 4-5 лет целесообразно создавать такие игровые ситуации, в которых они должны определить позицию морального агента. Проведенное ими исследование фокусируется на доказательстве онтогенетического возникновения моральных

эмоций, включая такие как сострадание и чувство вины. Данная методика помогает определить понимание детьми содержания нравственных ситуаций, поскольку они являются лакмусовой бумажкой для определения уровня их нравственной воспитанности. Следовательно, такой методический арсенал уместен для апробации и применения для развития украинской педагогической психологии современности.

Ключевые слова: личность, нравственное развитие, нравственное воспитание, дети дошкольного возраста, методики исследования нравственной воспитанности, американские психологи современности, моральные эмоции, моральные суждения, моральное поведение, моральные ситуации.

Lokhvytska L. V. Methodological arsenal research in moral education of preschool children: achievements of foreign psychologists of our time. An overview of the analysis of developments overseas representatives psychology in the context of the study in preschool children of moral upbringing. American researchers at Yale University (USA) Paul Bloom, Karen Wynn, J. Kiley Hamlin from the University of British Columbia (Canada) proposed bank techniques for working with babies, the use of three-dimensional display and puppet shows to which has such characters as helped and hinderer. These experiments proved that in age (from 3 months.) Babies are able to distinguish between good and bad deeds. These groundbreaking findings fundamentally different from the views on the moral development of the individual, laid Piaget-Kohlberg school. These authors advocate the idea of the need to develop new scientific direction – of moral psychology and evolutionary neurobiological and psychological studies to determine the nature of the individual morality. The study of the components of personal growth in the process of moral education and were in sight of the American researcher from Pittsburgh University Sharon A. Nelson. Developed her technique of «Moral intent» aimed at determining the level of manifestation of moral motivation preschoolers of 4 years age and older. According to the author and supporters of this approach makes it possible to predict normative moral behavior of the child and identify intentionally or accidentally committed action. Scientific views Amrisha Vaish and her colleagues from the University of Virginia (USA) based on the fact that for preschoolers 4-5 years appropriate to create such situations in which they have to determine the position of a moral agent. Conducted their study focuses on bringing ontogenetic emergence of moral emotions, including such as compassion and guilt. This technique helps identify children understanding the content of moral situations, as they are the litmus test to determine their level of moral upbringing. Consequently, analyzed methodological arsenal is appropriate for testing and use in the field of educational psychology Ukrainian today.

Keywords: personality, moral development, moral education, preschool children, research methodology of moral upbringing, contemporary American psychologists, moral emotions, moral judgment and moral behavior, moral situation.

Відомості про автора:

Лохвицька Любов Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», м. Переяслав-Хмельницький, Україна, lokhvytska@gmail.com

Information about the author:

Lokhvytska Liubov Vasylivna – PhD (Pedagogical), Associate Professor, Associate Professor of Department of Psychology and Pedagogy of Preschool Education State Higher Education Institution «Pereyaslav-Khmelnitsky Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University», Pereyaslav-Khmelnitsky, Ukraine, lokhvytska@gmail.com

Статтю подано до друку 12.06.2017.